

ศรัทธา สถาปนา ปฏิรูป เมืองมรดกโลก

ศิวพงศ์
สีเสียดทอง

ศรีเทพ
สถาปัตยกรรม-ปฏิมา
เมืองโบราณ

ศรัทธา สถาปตย-ปฏิมา เมืองมรดกโลก

ศิวพงศ์ สีเสียดงาม

ราคา 420 บาท

สำนักพิมพ์แมตช์

ศรีเทพ สถาปัตย์-ปฏิมาเมืองมรดกโลก

• สีวพงษ์ สีเสียดงาม

พิมพ์ครั้งแรก : กุมภาพันธ์ 2567

ราคา 420 บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักพิมพ์แมตช์
ชื่อหนังสือ: ศรีเทพ สถาปัตย์-ปฏิมาเมืองมรดกโลก
ผู้แต่ง: สีวพงษ์ สีเสียดงาม
กรุงเทพฯ: แมตช์, 2567. 328 หน้า. 1. ศรีเทพ-โบราณสถาน
2. เทวรูป-ประวัติศาสตร์. I. ชื่อเมือง.
659.385
ISBN 978-974-02-1579-1

พิมพ์ครั้งแรกที่พิมพ์ : อารักษ์ ดนเทศ, สุพจน์ แสงมิ่ง, วิจิตร วัฒนวิวัฒน์

ผู้ร่วมเขียนสำนักพิมพ์ : มณฑล ปะภาณเจียรนัย

ร่วมผู้ร่วมสำนักพิมพ์ : สุทธิยา สุทธิยาธรรม, ปะภาณ ปะภาณเจียรนัย

บรรณาธิการบริหาร : สุทธิยาธรรม

สำนักพิมพ์แมตช์ : ปะภาณเจียรนัย สีวพงษ์

ที่พิมพ์ : กรุงเทพมหานคร

สีพิมพ์ : สีพิมพ์แมตช์ : สีพิมพ์แมตช์

ประเภทสีพิมพ์และกระดาษ : สีพิมพ์แมตช์, สีพิมพ์แมตช์, สีพิมพ์แมตช์

วิชาที่พิมพ์ : วรรณคดี, วรรณคดี

จัดทำโดย : บริษัทแมตช์ จำกัด (มหาชน) 12 ถนนพหลโยธิน แขวง ปะภาณเจียรนัย 1 แขวง สีพิมพ์ กรุงเทพฯ 10000

โทร. โทรศัพท์ 0-2620-0021 ต่อ 1235

พิมพ์ที่ : บริษัทแมตช์ จำกัด 12 ถนนพหลโยธิน แขวง ปะภาณเจียรนัย 1 แขวง สีพิมพ์ กรุงเทพฯ 10000

โทร. โทรศัพท์ 0-2620-0021 ต่อ 2000, 2100

จัดทำโดย : บริษัทแมตช์ จำกัด (ในเครือแมตช์) 12 ถนนพหลโยธิน แขวง ปะภาณเจียรนัย 1

แขวง สีพิมพ์ กรุงเทพฯ 10000 โทร. โทรศัพท์ 0-2620-0021 ต่อ 3350-3380

Matchon Publishing House a division of Matchon Public Co., Ltd.

12 Teekasarakasarakas Rd., Prachasarakas 1, Chatsarakas, Bangkok 10000 Thailand

matchonbook.com @matchonbook

matchonbook.com @matchonbooks matchonbook.com

ในกรณีที่หนังสือมีลิขสิทธิ์จากต่างประเทศ เช่น หนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์

กรุณาติดต่อที่ : Email: matchonbook.com@gmail.com

หรือ โทร. matchonbook เพื่อขอข้อมูลเพิ่มเติม

ส่งหนังสือพิมพ์มาทางไปรษณีย์ได้ที่ บริษัทแมตช์ จำกัด โทร. โทรศัพท์ 0-2620-0021 ต่อ 8888

MAATCHON PREMIUM PRINT: บริษัทแมตช์ จำกัด (มหาชน) 12 ถนนพหลโยธิน แขวง ปะภาณเจียรนัย 1

โทร. โทรศัพท์ 0-2620-0021 ต่อ 2410, 2424 Email: printmatchon@gmail.com Matchon Premium Print

01

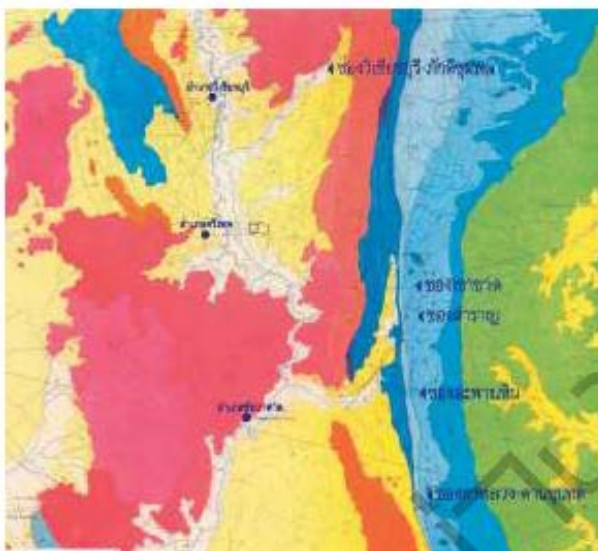
ศรียะเทพ:

ชุมชนโบราณ

ศูนย์กลาง

ลุ่มแม่น้ำป่าสัก

เมืองศรีเทพหรือบางท่านเรียกว่าเมืองอภัยสาธิต สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ และคณะทรงค้นพบเมืองนี้เมื่อครั้งออกสำรวจมณฑลเพชรบูรณ์ใน พ.ศ. 2448 จากการเดินทางสำรวจของพระองค์ในครั้งนั้นทำให้ภาพของเมืองศรีเทพ เมืองโบราณแห่งลุ่มแม่น้ำป่าสักปรากฏออกสู่ความรับรู้ของผู้คนในสังคมและนักวิชาการอย่างแพร่หลาย ส่งผลให้มีการดำเนินงานสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดีตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ก่อให้เกิดการค้นพบงานศิลปกรรมเนื่องในพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์เป็นจำนวนมาก ทั้งในวัฒนธรรมทวารวดี อาทิ เขาค้างนอก เขาค้างใน ชิ้นส่วนธรรมจักรขนาดใหญ่ ตลอดจนกลุ่มศิลปกรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมเขมร ทั้งประติมากรรม เทวรูปสวมหมวกทรงกระบอก รูปเคารพเนื่องในศาสนาพราหมณ์ จารึก และสถาปัตยกรรม อาทิ ปรางค์สองพี่น้อง ปรางค์ศรีเทพ

ภาพที่ 1

แผนที่แสดงตำแหน่งช่องทางที่สามารถใช้ติดต่อระหว่างพื้นที่ภาคกลางกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือผ่านเมืองศรีเทพ

ภาพจาก สภาฯ เทียงธรรม, ศรีเทพ: เมืองศูนย์กลางความเจริญแห่งลุ่มน้ำป่าสัก (เพชรบูรณ์: อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ กรมศิลปากร, 2554), น. 56.

กระทั่งเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2566 ที่ประชุมคณะกรรมการมรดกโลกให้การรับรอง "ศรีเทพ" หรืออุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ในการประชุมสมัยสามัญครั้งที่ 45 ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 10-25 กันยายน ณ กรุงริยาด ประเทศซาอุดีอาระเบีย นับเป็นมรดกโลกแห่งที่ 7 ของไทย เมืองโบราณศรีเทพจึงกลับมาได้รับความสนใจและเป็นกระแสความนิยมด้านต่าง ๆ ทั้งด้านวิชาการ การท่องเที่ยว เพื่อให้ภาพของเมืองโบราณศรีเทพชัดเจนมากขึ้น จึงสมควรที่จะกล่าวถึงภาพรวมของเมืองศรีเทพในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ที่ตั้งของเมืองโบราณศรีเทพ

เมืองศรีเทพ ปัจจุบันตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสักตอนกลางอันอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ไหลผ่านใกล้กับเมืองศรีเทพทางทิศตะวันตกและแตกแขนงออกเป็นลำน้ำหลายสาย อาทิ ลำก่าเหียง ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำป่าสัก เป็นที่ตั้งของเขาดมอรัตน์อันเป็นเขาศักดิ์สิทธิ์และมีความสำคัญเนื่องจากเป็นต้นกำเนิดของสายน้ำที่แตกแขนงออกไปหลายสาย ส่งผลให้บริเวณนี้มีทรัพยากรน้ำอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกและตั้งถิ่นฐาน ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ตัวเมืองโบราณศรีเทพตั้งอยู่ระหว่างบ้านบึงนาจานทางทิศตะวันตกกับบ้านศรีเทพน้อยทางทิศตะวันออกและบ้านสระปรือทางทิศเหนือ สภาพพื้นที่ปัจจุบันเป็นพื้นที่ที่ใช้ในการเกษตรกรรม¹

นอกจากเมืองโบราณศรีเทพจะตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มอันอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรน้ำและเหมาะแก่การเพาะปลูกแล้ว พื้นที่บริเวณรอบ ๆ ไม่ไกลออกไปยังเป็นที่ตั้งของเทือกเขาสำคัญและเขาโดดอีกหลายลูก อาทิ เทือกเขาเพชรบูรณ์ทางทิศเหนือ เทือกเขาพังเหยทางทิศตะวันตก หรือเขาดมอรัตน์ที่อยู่ไม่ไกลทางทิศตะวันตกของเมืองศรีเทพ ซึ่งเป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแร่ธาตุและของป่าหลายชนิด อาทิ ทองคำ เหล็ก รัตนชาติ ศิลาแลง² อันเป็นอีกปัจจัยที่สำคัญในการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณในบริเวณนี้

นอกจากสภาพภูมิประเทศอันอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรน้ำและแร่ธาตุแล้ว เมืองศรีเทพยังตั้งอยู่บนเส้นทางการคมนาคมที่สำคัญอันเชื่อมต่อพื้นที่ระหว่างบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ภาคกลางตอนบนกับบริเวณที่ราบสูงโคราช ผ่านทางลุ่มแม่น้ำป่าสักและข้ามบริเวณเทือกเขาพังเหย หรือขึ้นไปตามลำน้ำป่าสักทางเหนือข้ามเทือกเขาเพชรบูรณ์เข้าสู่พื้นที่บริเวณลุ่มแม่น้ำโขง กล่าวคือ เส้นทางการเดินทางจากลพบุรีผ่านทุ่งพรหมมาสตรี ไปทางเขา

สมอคอน ผ่านวังไผ่ เพื่อเข้าสู่พื้นที่ปากแม่น้ำลพบุรี บริเวณเมืองพรหมหิน อำเภอดงมะดะรัง ไปสู่พื้นที่ “เมืองดงมะดะรัง” ซึ่งเป็นเสมือนชุมทางการคมนาคมที่สำคัญไปยังภาคต่าง ๆ อาทิ เชื่อมต่อกับกลุ่มบ้านเมืองในภาคกลางตอนบน ก็แยกไปทางเมืองดอนคา อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์ เชื่อมต่อกับพื้นที่ลุ่มแม่น้ำป่าสักตอนกลางทางเมืองไพศาลี ผ่านเขตรมอรัตนเพื่อเข้าไปยังเมืองศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ แล้วขึ้นเหนือไปตามลำน้ำเพื่อเข้าสู่ลุ่มแม่น้ำป่าสักตอนบนได้ หรือเดินทางเข้าช่องเขาต่าง ๆ อาทิ ช่องเขาวิเชียรบุรี ช่องเขาขาด เข้าสู่เขตลุ่มแม่น้ำชีบริเวณจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งมีเมืองโบราณตั้งอยู่ตลอดเส้นทาง อาทิ เมืองโนนจั่ว เมืองโนนเมือง เมืองคอนสวรรค์

นอกจากนี้ทางตอนใต้ของเมืองศรีเทพในเขตลุ่มแม่น้ำป่าสักที่อำเภอยะบาลและลำน้ำรายณ์ เป็นบริเวณที่แม่น้ำป่าสักไหลมาบรรจบกับลำสนธิ และลำพญากลางผ่านโคกค้ำ อันเป็นที่ตั้งของปรางค์นางผมหมอม ก็สามารถเดินทางผ่านเขตเทือกเขาพังเหยเข้าสู่ต้นลำน้ำมูล-ชีในพื้นที่อารยธรรมอีสาน ก็ได้เช่นกัน ซึ่งเส้นทางนี้ไกลจากเมืองศรีเทพ จึงอาจจะเส้นทางที่เชื่อมต่อกับที่ราบสูงโคราชไปยังเมืองลพบุรีโดยไม่ต้องผ่านทางเมืองศรีเทพอีกเส้นทางหนึ่ง

ความเชื่อมโยงทางเส้นทางคมนาคมที่น่าสนใจนี้ เมื่อประกอบกับหลักฐานการขุดค้นทางโบราณคดีที่บ่งชี้ว่าเส้นทางอันเป็นเครือข่ายมีการอยู่อาศัยและตั้งบ้านเมืองร่วมสมัยกันคือ ตั้งแต่ปลายยุคโลหะ-ยุคเหล็กเป็นต้นมา ก็ทำให้เห็นความสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนบางประการที่น่าสนใจในอีกมิติหนึ่งที่เอื้อต่อการเจริญเติบโตของบ้านเมืองโดยเฉพาะเมืองศรีเทพ

เมืองศรีเทพ ชื่อนี้มีที่มา

เมืองโบราณศรีเทพปรากฏและเป็นที่รู้จักนั้นเกิดขึ้นหลังจากที่สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเสด็จออกสำรวจเมืองเพชรบูรณ์ และทรงค้นพบเมืองศรีเทพใน พ.ศ. 2448³ ซึ่งพระองค์ทรงเล่าถึงการเดินทางไปยังเมืองโบราณศรีเทพ โดยอ้างถึงทำเนียบเก่าบอกรายชื่อหัวเมืองไว้ว่า

“ปรากฏชื่อเมืองศรีเทพเมืองหนึ่ง แต่ตัวเมืองหาไม่
และสมุดดำอีกเล่มหนึ่งเป็นต้นร่างให้คนเชิญตราไปบอกชาว
สันรัชกาลที่ 2 ตามหัวเมืองต่าง ๆ ซึ่งปรากฏชื่อเมืองสระบุรี
เมืองชัยบาดาล เมืองศรีเทพ เมืองเพชรบูรณ์ ก็ได้เค้าว่าเมือง
ศรีเทพเห็นจะอยู่ทางลำน้ำป่าสัก แต่อยู่ตรงไหนไม่รู้”⁴

กระทั่งพระองค์ได้ทราบว่ามีเมืองโบราณขนาดใหญ่แห่งหนึ่ง ชื่อว่า “เมืองอภัยสาส์” อยู่ใกล้กับเมืองวิเชียรบุรีและอยู่ในป่าแดง ซึ่งเป็นเมืองที่พระรูดงค์และชาวบ้านเรียกขานกันตามตำนานหรือนิทานพื้นบ้าน เมื่อเสด็จกลับถึงเมืองวิเชียรบุรีทรงได้พบกับพระยาประเสริฐสงครามอดีตผู้ว่าราชการจังหวัด ทรงได้ถามเรื่องเมืองศรีเทพ ได้ความว่า เป็นชื่อเดิมของเมืองวิเชียรบุรี เรียกว่าเมือง “ท่าโง” หรือ “เมืองศรีเทพ” มีเจ้าเมืองชื่อ “พระศรีถมอรัตน์” ตามชื่อเขาถมอรัตน์แต่ในสมัยรัชกาลที่ 3 พระศรีถมอรัตน์มีความชอบมาจากสงครามปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ จึงทรงยกเมืองศรีเทพให้เป็นเมืองตรี และเปลี่ยนชื่อเป็นเมืองวิเชียรบุรี และโปรดให้รวมเมืองชัยบาดาลและเมืองบัวชุมมาขึ้นต่อเมืองวิเชียรบุรี และเปลี่ยนชื่อผู้ปกครองจากพระศรีถมอรัตน์ เป็นพระยาประเสริฐสงครามแต่นั้นมา ส่วนชื่อ “อภัยสาส์” เป็นชื่อที่พระรูดงค์กล่าวถึง จากนั้นจึงเสด็จเข้าไปสำรวจภายในเมืองโบราณ ทรงพบว่า มีโบราณสถานวัตถุอยู่มากมาย และทรงสันนิษฐานว่าเมืองโบราณแห่งนี้

คงจะเป็นเมืองศรีเทพที่ปรากฏอยู่ในเอกสารดังกล่าวด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ⁵

ประการแรก เมืองโบราณนั้นจะเรียกชื่ออย่างไรก็ตาม เป็นมูลของชื่อเก่าเมืองวิเชียรบุรีที่เรียกว่า “เมืองศรีเทพ” เพราะยังเรียกเป็นชื่อตำบลมาถึงปัจจุบัน

ประการที่ 2 เมืองศรีเทพคงเป็นเมืองใหญ่มาก่อน แต่เกิดแห้งแล้งด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงเป็นเมืองเล็กลง แล้วถูกเปลี่ยนชื่อเมืองเป็น “เมืองวิเชียรบุรี” สมัยรัชกาลที่ 3

อาจกล่าวได้ว่า สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงเรียกชื่อเมืองโบราณแห่งนี้ว่าเมืองศรีเทพเป็นพระองค์แรก ส่งผลให้มีการเรียกเมืองโบราณดังกล่าวว่าเมือง “ศรีเทพ” ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ในครั้งนั้นพระองค์ได้พบศาสนสถานวัตถุและพบจารึก 1 หลัก โดยปัจจุบันทั้งหมดถูกเก็บรักษาอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

แม้ชื่อเมืองวิเชียรบุรีมีชื่อเดิมว่าเมืองศรีเทพ ก็ได้หมายความว่าเมืองเดียวกับเมืองโบราณที่ถูกขนานนามว่าเมืองโบราณศรีเทพ แต่ที่เรียกขานกันนั้น อาจเพื่อสื่อความเข้าใจในการศึกษาค้นคว้า ยังไม่อาจสรุปลงความเห็นเป็นข้อยุติได้ว่าเมืองโบราณดังกล่าวนั้นคือ “เมืองศรีเทพ”⁶

“ศรีเทพ” นามเมืองนี้ปรากฏในสมัยอยุธยาตอนปลาย

เอกสารทางประวัติศาสตร์ในชั้นหลังให้ข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับชื่อเมืองที่ปรากฏตามคำบอกเล่าของพระยาประเสริฐสงคราม อาทิจ “ท่าโรง” “ศรีถมอรัตน์” พบว่านามเหล่านี้ปรากฏบันทึกอยู่ในเอกสารทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะสมัยอยุธยา อาทิจ ฎหมายตราสามดวง ใน “พระไอยการตำแหน่งนายทหารหัวเมือง” ที่บันทึกในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ปรากฏนาม “พระศรีสมอรัตนราชภักดีศรีบวรพัช” ศักดินา 800 เป็นเจ้าเมือง

“ท่าโรง”⁷ อีกฉบับหนึ่งคือ พระธรรมบุญสมัยสมเด็จพะเอกาทศรถก็กล่าวถึง “เมืองท่าโรง” ว่าเป็นหนึ่งในบังคับของข้าราชการในสังกัดเจ้าพระยาจักรี⁸ ย่อมบ่งบอกได้ว่าเมืองท่าโรงตั้งขึ้นตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางแล้ว

ในช่วงเวลาเดียวกันนี้นาม “ศรีเทพ” มักปรากฏในฐานะนามบุคคลหรือตำแหน่งทางราชการ ดังที่ปรากฏ “พระไอยการตำแหน่งนาพลเรือน” ว่า “หมอศรีเทพ” เป็นเจ้าพนักงานตำแหน่งหนึ่งในกรมพระศรบาล⁹ หรือในรัชกาลสมเด็จพระไชยราชาธิราช ได้ปรากฏชื่อตำแหน่ง “พันบุตรศรีเทพ” เป็นผู้เฝ้าหอพระด้านหน้า¹⁰ ซึ่งดูเหมือนจะไม่สามารถเชื่อมโยงอันใดกับนามศรีเทพที่ปรากฏเป็นชื่อเมืองได้มากนัก

อย่างไรก็ตาม นามของพันบุตรศรีเทพได้ทั้งรื่องรอยที่มาหรือความเกี่ยวเนื่องกับพื้นที่ลุ่มแม่น้ำลพบุรี-ป่าสัก อันเป็นที่ตั้งของเมืองศรีเทพในปัจจุบันอยู่พอสมควร ทั้งนี้ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา กล่าวว่า พันบุตรศรีเทพเป็นผู้เฝ้าหอพระด้านหน้า ภายหลังลักลอบมีความสัมพันธ์กับท้าวศรีสุดาจันทรพระชายาในสมเด็จพระไชยราชาธิราช จนได้ขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์กรุงศรีอยุธยาว่าขุนวรวงศาธิราช¹¹

ทั้งนี้นักวิชาการสันนิษฐานว่าท้าวศรีสุดาจันทรและพันบุตรศรีเทพน่าจะมีความใกล้ชิดและเป็นเครือญาติเดียวกัน¹² โดยสืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์อยู่ทองหรือสายละโว้-อโยธยา อันเนื่องมาจากแต่งตั้งนายจันบ้านมหาโลก ผู้เป็นอนุชาของขุนวรวงศาธิราช ขึ้นในตำแหน่งพระมหาอุปราช โดยนายจันบ้านมหาโลกผู้นี้มีถิ่นฐานเดิมอยู่แถบบ้านมหาโลกริมแม่น้ำป่าสักทางไปพระพุทบาท จังหวัดสระบุรี เหตุดังกล่าวบ่งชี้ให้เห็นว่าเชื้อสายละโว้-อโยธยา จากลุ่มแม่น้ำป่าสักหวนกลับมาใช้อำนาจช่วงเวลาสั้นๆ ในกรุงศรีอยุธยาก่อนที่จะถูกโค่นอำนาจโดยขุนพิเรนทรเทพในเวลาต่อมา¹³ จากข้อสันนิษฐานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าพันบุตรศรีเทพมีความเกี่ยวข้องกับราชวงศ์อยู่ทองหรือสายละโว้-อโยธยาอันมีเขตอิทธิพลอยู่แถบลุ่มแม่น้ำลพบุรี-ป่าสักในพื้นที่ซึ่งใกล้เคียงกับที่ตั้งของเมืองโบราณศรีเทพในปัจจุบัน

ไมเคิล ไรท์ ให้ข้อสังเกตถึงชื่อ “อโยธยาศรีรามเทพนคร” ที่ปรากฏในจารึกสุโขทัยหลักที่ 2 และหลักที่ 11 น่าจะเป็นเมืองคนละเมืองกัน โดยคำว่า “อโยธยา” หมายถึงกรุงศรีอยุธยา แต่คำว่า “ศรีรามเทพนคร” อาจหมายถึงเมืองลพบุรีหรือศรีเทพเมืองใดเมืองหนึ่ง อีกทั้งยังตั้งข้อสังเกตถึงชื่อเมือง “ศรีเทพ” อาจมาจากความทรงจำของราษฎรท้องถิ่น ย่อจากคำว่า “ศรี (ราม) เทพ (นคร)” ก็อาจจะเป็นไปได้¹⁴

ต่อมาในรัชกาลสมเด็จพระมหาธรรมราชา พระยาละแวกเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยาทางตะวันออก จึงโปรดเกล้าฯ ให้ยกทัพออกไปรบโดยมีเจ้าเมืองชัยบุรี (ชัยบาดาล) และเจ้าเมืองศรีกรมอรัตน์ (วิเชียรบุรี) เป็นนายทัพทั้ง 2 เมืองตีทัพพระยาละแวกจนแตกพ่ายไปได้¹⁵ จะเห็นได้ว่าในช่วงเวลานี้คำว่า “ศรีกรมอรัตน์” อาจเป็นชื่อเมืองด้วยนอกจากคำว่า “ท่าโรง” หรืออาจเป็นการเรียกชื่อตำแหน่งเจ้าเมืองแทนชื่อเมืองเพื่อให้ง่ายต่อการบันทึก

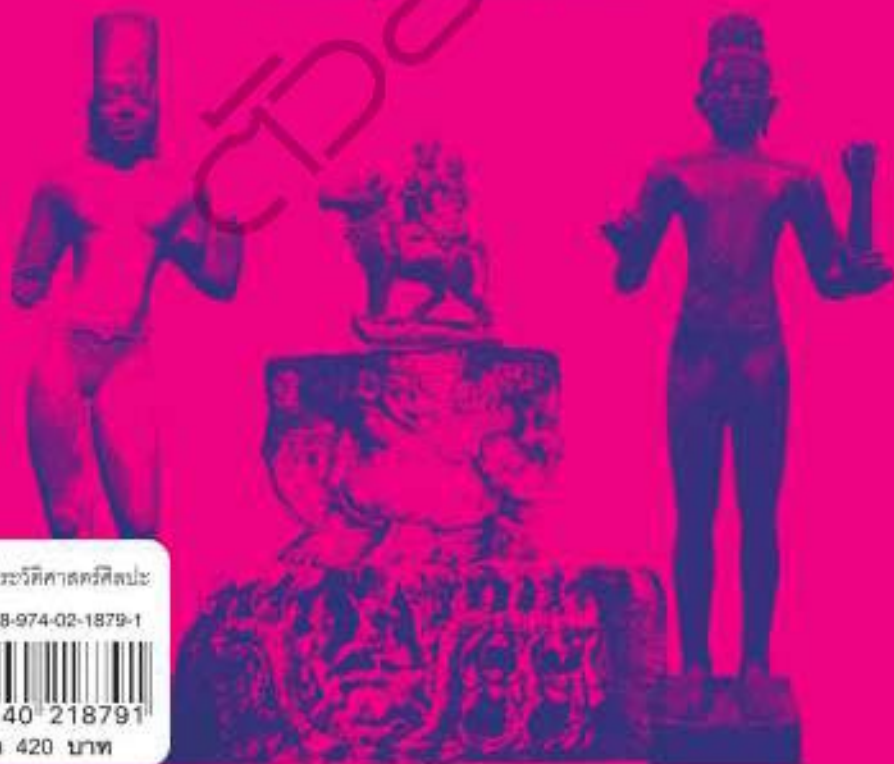
จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงตั้งข้อสังเกตได้ว่า “ท่าโรง” และ “ศรีกรมอรัตน์” ที่ปรากฏในหลักฐานสมัยอยุธยาตอนกลางคงหมายถึงชื่อเมืองและชื่อเจ้าเมืองในบริเวณที่เป็นตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรีในปัจจุบัน สอดคล้องกับโบราณสถานสมัยอยุธยาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ด้วยคือ วัดป่าไร่ทอง ในขณะที่คำว่า “ศรีเทพ” ปรากฏเป็นชื่อบุคคลหรือตำแหน่งข้าราชการเท่านั้น

คำให้การชาวกรุงเก่าหลักฐานสมัยอยุธยาตอนปลายยังมีการกล่าวถึง “เมืองท่าโรง” ในฐานะหัวเมืองฝ่ายตะวันออกของกรุงศรีอยุธยา¹⁶ ขณะที่เนื้อหาที่ระบุในคำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม เรื่องว่าด้วยตำแหน่งยศพระราชาคณะฐานานุกรมกลับปรากฏชื่อ “เมืองท่าโรง” และ “เมืองศรีเทพ” ขึ้นพร้อมกัน โดยระบุว่าเป็นเมืองในบังคับของเจ้าคณะฝ่ายซ้าย¹⁷ ดังนั้นคำว่า “ศรีเทพ” ที่หมายถึงชื่อเมืองจึงปรากฏขึ้นอย่างรวดเร็วที่สุดในสมัยอยุธยาตอนปลายช่วงก่อนเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ใน พ.ศ. 2310 เท่านั้น

ในช่วงรัชกาลที่ 3 ก็ได้ปรากฏชื่อทั้ง 2 เมืองแยกกันอย่างชัดเจน โดยในจดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เรื่องราชการทัพเวียงจันทน์ฉบับที่ 13 ซึ่งกล่าวถึง

ตามรอยเมืองโบราณศรีเทพ ผ่านรูปแบบประติมากรรม และสถาปัตยกรรมโบราณ

เมืองศรีเทพ ไม่ใช่เมืองโบราณที่ตั้งอยู่โดดเดี่ยว แต่หลักฐานทาง
ประวัติศาสตร์โบราณคดีล้วนเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์กับเมือง
ร่วมสมัยอื่นๆ ทั้งจากกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ต้นแดนที่ราบสูง และ ฯลฯ
ซึ่งล้วนมีผลต่อพัฒนาการด้านรูปแบบศิลปกรรมภายในเมือง
จนกลายเป็นมรดกโลกที่น่าหลงใหล

ประวัติศาสตร์ศิลปะ

ISBN 978-974-02-1879-1

9 789740 218791

ราคา 420 บาท